

PANORAMA'S EN PALLAZO'S IN ITALIË

Door mijn voorjaarsreis in Italië in 2016 raakte ik zo begeistert over Ligurië dat ik in het voorjaar 2017 terugkeerde. Om de nostalgisch chique Bloemenriviera en de ruige Apennijnen verder te verkennen. Begon met Lerici, tussen de eerste Italiaanse badgasten van dat seizoen. Daarna naar de meer chique kustplaats Camogli. Rond beide plaatsen kun je prachtig wandelen. Vervolgens dwaalde ik door en rond Genoa. Ging verder de bergen in naar het onbekende Casola in Lunigiana en daarna het toeristische Barga. Deze reis bood betoverend vergezichten over kustlijnen en bergdorpjes en intieme inkijkjes in paleizen en kastelen.

Lerici: terug bij de Poëtenbaai

In het vliegtuig zat ik naast een vrouw, die haar echtgenoot op sleeptouw had. Waar ze haar reisgeestdrift niet mee kon delen. Met mij wèl. Haar man hoorde met lede ogen mijn wandeltips aan. Hij wilde alleen maar luiëren. Mijn suggestie om een dagje apart door te brengen, viel totaal verkeerd. Nee, alles moest samen! Tja, als je jezelf op die manier wilt beperken, ben ik uitgepraat. Maar ik wist weer waarom ik zo graag alleen reis. In Pisa streek ik neer op het zonnige terras van **Kinzica Pisa**. Geen wereldtent: maar het is vlakbij het treinstation en 24 uur open. Dus prima als je een uurtje moet stuk slaan op doorreis. Daar ontmoette ik een veel inspirerende stel. Net getrouwd in Toscane. Zij was Pools en hij kwam uit India. Ze zouden voortaan elkaars achternaam gaan dragen. Hoe kosmopolitisch en vrijdenkend is dat.

Aangezien ik van trein naar bus moest overstappen in **Sarzana**, kon ik daar mijn eerste en dubbele citadel-ervaring opdoen. Langs de brede toren van het eerste fort in het hartje van dit vriendelijke stadje heb je namelijk zicht op de muren van een tweede fort verderop. Een mooie vooruitblik op alle prachtige bouwwerken die ik deze reis nog zou bewonderen. Maar eerst een bus in, propvol zwetende pubers. Al slalomend naar beneden keek ik uit over de **Golfo dei Poeti** en op **Portovenere** aan de overkant daarvan. Een prachtplaats dat me vorig jaar de adem benam en aanleiding gaf om terug te keren naar deze poëtische baai. Omringd door robuuste

kastelen, lieve kerkjes, brede zandstranden en trosjes deinende zeilbootjes. Lerici biedt dit allemaal. Plus een eindeloze boulevard. Daarop wordt vakkundig geflaneerd door vrolijke Italianen, met hun honden en kinderen. Er werd intensief genoten van deze vroege zomerse dag. Vanwege de Italiaanse Bevrijdingsdag (25 april) was men een lang weekend vrij. Er kwam een karavaan met *oldtimers* langs.

Gemotoriseerd verkeer is niet aan mij besteed. Daarom draaide ik de gezellige kermisfeer de rug toe om aan het einde van de pier, onder

een enorm fort, in de gelukkigheidsmodus te zakken. De drukte achter me stoorde niet. Een massa Zuiderlingen is veel fijnbesnaarder dan een kudde Noorderlingen. Geen greintje *hooligangedrag*. Iedereen heeft het op een niet te luidruchtige manier naar zijn zin. Voor mijn neus ontspon zich een balspel, dat door stoere mannen in sierlijk heen en weer schietende kano's op zee werd gespeeld. Het *dolce vita*-gevoel kreeg de volgende dag een hoogtepunt toen ik in het nabije **Tellaro** achter mijn witte wijntje van het ultrapijnteske havenzicht en een boek genoot.

Ondanks de zuigende werking van zulke terrassen, trok ik elke dag omhoog. Zelfs als ik alleen maar een klein ommetje wilde maken, trof ik mezelf uren later op een hoge bergtop aan. In stille aanbidding van het panorama. Ondanks de uitstekende bewegwijzering kwam ik geen andere wandelaars tegen. De Italianen lieten zich kennelijk niet losrukken van de kustgenoegens. Prima, want hoe innemend ze ook zijn, stilte geeft een extra dimensie. Tijdens het lopen kon ik slechts flarden van peilloze uitzichten tot me nemen. Hoog omuurde villatuinen en tot bloei komende bomen belemmerden het uitzicht. Baalde dan ook toen ik in het boven Lerici gelegen **La Serra** geen terras met uitzicht kon vinden. Dat was snel opgelost. De cafébeheerster had er geen bezwaar tegen dat ik mijn bord eten en glas wijn meenam naar het verderop gelegen kerkplein. Daar nestelde ik me genoeglijk tussen de dorpingen om de Poëtenbaai obstakelloos te overzien.

Mijn *hikes* leidden steeds verder omhoog. Langs afgelegen zomerresidenties. Over de ommuringen heen klimmend kon ik de romantische tuinen bewonderen. Liep luid zingend door ruige bossen, om everzwijnen af te schrikken. Vorig jaar werd ik in deze streek bijna door zo'n monster onder de voet gelopen. Kwam altijd wel weer in een stil bergdorpje uit. Met kronkelige onder huizen doorstekende trapsteegjes. Omdat de schoonheid ervan niet in één keer was te verwerken, ging ik er vaak nog een tweede keer heen. Die dorpjes liggen binnen een straal van zo'n 10 kilometer rondom Lerici. Je moet wel de nodige hoogteverschillen (op en neer) overbruggen, maar de ver- en dorpsgezichten zijn die inspanningen waard.

Neem **Montemarcello**. In een dorpskruideniertje kocht ik wat proviand. Om dit op een bankje op een verstild pleintje op te eten. Het fijne caféterras versmadend, om een glas wijn te weerstaan. Ik moest nog terug over een heftig klifpad en dat doe ik liever niet beneveld. De tweede keer ging ik er met het streekbusje heen en liep ik door nevelig, dampend groen gebladerte verder naar het pracht dorp **Ameglia**.

Als je vanaf Lerici de andere kant op gaat is het uitzicht (over marinestad La Spezia) rauwer. De tocht zelf ook. Moest twee aanstormende honden weg schreeuwen. Bestemming **Arcola** leek op instorten te staan. Maar toen ik door de steigers heen kroop, kwam ik uit op een pleintje boven op een klooster. Een serene plek waar mijn ziel zich meteen thuis voelde. Met uitzicht over het gehele Magradal, tot aan Pisa.

Vervolgens door naar **Trebiano**, dat ook al zo verrassend bekoorlijk was. Zigzaggende tegen de berg opgebouwd. Overal bloeiende planten, maar geen lonkende terrassen. Ook geen villa's. Daar wordt wel hard aan gewerkt. De afbrokkende huizen worden omgetoverd tot nog meer zomerresidenties voor autobezitters, die binnen een kwartier aan zee zitten. Ik deed daar aanmerkelijke langer over. Moest eerst over lastig te tracteren paden door een uitgestrekt bos.

In een door de schoonheid van deze omgeving opgezweepte trance liep ik mezelf kreupel. Dus beperkte ik me de volgende dag tot een bezoek aan het (met een lift te bereiken) 12^e eeuwse fort kasteel in Lerici. De doorkijkjes vanuit de torens over de Poëtenbaai zijn *mind blowing*.

De tocht over de boulevard langs de stranden naar het fort in **San Terenzo** vereist ook weinig inspanning. Kreeg daardoor toch weer zin in een klimmetje en maakte een ommetje omhoog. Langs de fijne en uitzichtrijke gehuchten **Barcola** en **Pugliola**.

Lerici is niet alleen een uitvalshaven voor hoge *hikes*. Er is ook een variatie aan boottochtjes mogelijk. Naar Portovenere (waarboven soms donker wolken hingen, terwijl in Lerici de zon scheen) en verder naar Cinque Terre, Portofino en zelfs Genua. Tenminste: in het hoogseizoen. Voor mij was het prima dat dit nog niet kon. Bij een boottochtje zit je vast aan een tijdslot: je bent de boot nog niet af of je moet er alweer op. Hou liever mijn eigen *slow tempo* aan. Een week in één van die prachtplaatsen is me vaak nog te vluchtig.

Camogli en het schiereiland Portofino

Na overstap in het niet erg attractieve **La Spezia** spoorde ik dwars door de Cinque Terre. Ik had me erop verheugd om de vijf dorpen vanuit de trein weer te zien. Niet dus: was vergeten dat deze rit door tunnels gaat. Had beter de sneltrein kunnen nemen, want de stoptrein was afgeladen vol omdat het toeristenseizoen inmiddels was begonnen. Maar dan had ik de tussenstop in **Chiavari** gemist. Daar dronk ik koffie onder fraaie arcades, terwijl ik de drukte van de weekmarkt en lunchpauzerende scholieren aankeek.

In mijn nieuwe standplaats Camogli was het niet zo bedrijvig. Dit plaatsje is tegen steile kliffen geprangd. Vanaf de in het nauw gedreven hoofdstraat reiken steile trapstegen omhoog. Daar staan fabuleuze villa's, waarin ik graag had willen bivakkeren. Mijn nieuwe onderkomen bevond zich echter in één van de dalende steegjes. Die komen uit bij de snoezige havenbaai. Bij aankomst stormde het, waardoor hoge golven klotsten over de kade klotste. Maar het weer werd al snel aangenaam mediterrane.

Anders dan Lerici is Camogli wel ontdekt door buitenlandse toeristen. Het is er minder authentiek en chiquer. Doordat dit fraaie badplaatsje geheel autovrij is, als ook het aangrenzende schiereiland Portofino, word je voortdurend uitgenodigd om te vertragen. Om lang te vertoeven bij een uitzicht of in een kerkje.

Direct vanuit Camogli kun je een betoverend trappenpad op. Naar **Chiesa di San Rocco**. Om de ene hoek daarvan is een winkeltje (met heerlijke chocoladecroissants) en om de andere hoek **Bar Dai Mugetti**. Daar kun je over Camogli tot aan Genua kijken. Als je jezelf eindelijk zo ver krijgt om verder te gaan, loop je langs een kruisgang. Naïeve afbeeldingen op geglazuurde tegels. Je passeert vervolgens een 'sacrospirituele therapiepraktijk'. Deze eigentijdse new age onzin lijkt misplaatst in deze middel-

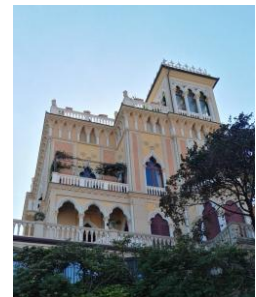
eeuws katholieke biotoop. De verderop gelegen Romaanse **Chiesa di San Nicolò di Capodimonte** past er veel beter. Dit oeroude mystieke kerkje is bereikbaar via een rotstrap. Die loopt door naar **Punta Chiappa**. Veel mensen nemen een bootje. Erg dom! Want het uitzichtpunt is niet zo bijzonder, maar de wandeling er naartoe des te meer. Je komt ook nog eens langs het weggestopte visrestaurantje **Del Mulino Da Drin**. Volgens Google-reviews veels te duur is, maar ik vond het onbetaalbaar.

Varen kun je ook naar **San Fruttuoso**. Een in de 10^e eeuw door Benidictijnse monniken gestichte abdij. Uiteraard ging ik te voet. Er is een route via de kustkliffen. Beter (want minder gevaarlijk) is bovenlangs. Eerst ga je weer via dat prachtige trappenpad naar San Rocco. Daarna verder stijgen door prilgroen loofbos, met uitzinnig vogelgetjilp en prachtige doorkijkjes op de azuurblauwe zee. Daarna een steile, einde-loze afdaling door cipressen- en eikenbossen naar de verborgen kloosterkloof. De in alle toonaarden aangeprezen abdij viel vies tegen. Toeristische hoogtepunten ervaar ik vaker als dieptepunten. Deze plek heeft haar magie verloren. Bootjes met busladingen toeristen varen luidruchtig af en aan. Ik wilde snel weer weg, maar niet helemaal terug omhoog. Dus dan maar door naar **Cappella di San Sebastiano**. Waar ik de meditatieve rust vond, die in San Fruttuoso ontbrak. Bij een aangrijpend naïeve verbeelding van Sint Sebastiaan. Mijn eerste kennismaking met deze door pijlen doorboorde martelaar.

Screen verder afdalend stond ik helemaal paf. Keek ineens uit op de baai van het dorp **Portofino**. Met daarachter op een opgestuwd bergje het **Castello Brown**. De route leidt langs **San Martino**. Een kleine barokke kathedraal met veel rood pluche. Beide monumenten staan boven het omsloten jachthaventje en bieden daar mooi zicht op. Castello Brown is met 1.511 googlereviews veel populairder dan de kathedraal, die slechts 108 reviews scoort. (San Sebastiano slechts 18!) Het kasteel is nauwelijks te bezichtigen, maar biedt mooie tuinen en een leuke foto-expositie over filmsterren die in de jaren '50-'60 in Portofino verbleven. Het aura van deze *rich and famous* hangt nog in deze

baai. Er komen veel cruiseschepen. Bovendien was het weer een lang vrij weekend (vanwege de Dag van de Arbeid). Er bleek een *lovewalk* uitgezet langs de kust tussen Portofino en Santa Margherita Ligure. Daar moest ik, in een file, overheen om de trein terug naar Camogli te nemen. Gaf niet! De tot de verbeelding sprekende villa's langs deze weg toeren hoog boven je uit. Zodat je die nederig kunt bewonderen, hoe druk het ook is. Bovendien ging het opnieuw om een gezellig autochtoon evenement. De cruisestoeristen kwamen niet van de veels te dure terrasjes in Portofino af.

Op een rustiger dag liep ik langs een andere route naar Portofino. Vandaar nam ik een pontje naar **Santa Margherita Ligure**. Dat heeft een enorme jachthaven, protserige hotels en een grote gele kathedraal. Deze keer nam ik de bus terug naar Camogli. Door de langgerekte slingerwegen duurde de busrit veel langer dan met de dwars door de bergen heen zoevende trein. Maar het kon me niet lang genoeg duren. Het is zo fijn om van boven af walsend de kust van de Bloemenriviera te benaderen. Er waren weliswaar nog weinig bloemen. Maar het is een prachtig gezicht hoe de woeste Apennijnen uitlopen in grillige kliffen, die felblauwe baaien omzomen. De bebouwing heeft zich altijd moeten voegen naar de capricieuze ondergrond. Men heeft het hart niet om de dorpen, villa's en tuinen die hierdoor zijn ontstaan aan te tasten. Zodoende is deze streek van een niet te evenaren nostalgische schoonheid.

De Ligurische esthetiek komt ook tot uiting in de *trompe de l'oeil* geveldecoratie. Omdat er gebrek aan vlakke ruimte is, zijn de huizen smal en hoog. Om de monotonie van die 'flats' te doorbreken, werden ze versierd met driedimensionale effecten. Er zijn pilaren, gevelstenen, vazen en ramen met luiken op geschilderd. Vroeger gold er in Ligurië een belasting op basis van het aantal ramen. Daarom werden die zo veel mogelijk beperkt. Om dit optisch te corrigeren zijn er veel aanvullende

vensters geschilderd. De opvallende kleur van de huizen zou voortkomen uit de behoefte van vissers om vanaf de zee hun eigen huis te herkennen. Deze prachtige gevels bewonderd, betreurde ik de teloorgang van dit romantische gevoel voor kleur en esthetiek. Elk huis was vroeger fraai gedecoreerd en uniek. Ook in Nederland. De huidige platvloerse monotone architectuur is één van de drijfveren om mijn thuisland vaak te ontvluchten. Om me te laven aan de sfeervolle oudbouw die elders meer voorradig is en veel meer wordt gekoesterd.

Hoewel ik wel een echt raam had in mijn appartement, bood dit geen uitzicht. Ik moest me ver voorover buigen om te achterhalen of de zon scheen. 's Avonds nestelde ik me in een verscholen hoekje bij mijn thuishaventje. Met een boek, maar daar kwam ik nauwelijks aan toe. De luistering van de ondergaande zon nam me in beslag. Of mijmerigen over wat ik die dag had gezien. Zo herkauwde ik de pedofiel-achtige afbeeldingen van San Bosco. Die was ik in een kerkje tegengekomen. Hij is een heilig verklaarde 19e eeuwse priester, die zich op de jeugd richtte en een onderwijssysteem ontwikkelde. In Nederland en vooral België zijn scholen naar hem vernoemd. Mijn onderbuikgevoel werd bevestigd toen ik later las dat nogal wat leden van zijn congregatie (de Salesianen) kinderen hebben misbruikt. Wellicht was Don Bosco van goeder trouw, maar zijn afbeelding doet anders vermoeden.

De busrit vanuit Margherita Ligure beviel zo goed dat ik nog een bustochtje maakte. Naar **Rappelo**. Liep daar meteen tegen een protserige kathedraal op. Die ik niet van binnen kon bekijken, omdat ik werd weggescholden toen ik over een net geboende vloer liep. Deze grootste badplaats van de Italiaanse Riviera was totaal uitgestorven. Werd daarom wel hartelijk ontvangen op het enige strandterras dat open was. Na een ontspannen lunch ging ik via een kabelbaan 600 meter omhoog naar de 16e eeuwse **Santuario di Montallegro**. Deze liefelijke, maar toch ook imposante kerk kon ik in alle rust bewonderen. Zo ook de aanpalende snuisterijenshop. Uit de omvang daarvan en ook uit de talloze foto's, briefjes, medaillons en strikjes die rond het Mariabeeld zijn geplakt, is op te maken dat dit bedevaartsoord veel aanloop heeft. Maar ik trof er niemand. Ook niet op het immense terras achter de kerk. Daar kijk je links uit tot de Golfo dei Poeti en onder je over de Golfo del Tigullio tot en met de baai van Portofino. Beleefde weer zo'n ultiem terrasmoment, dat je enkel in absolute eenzaamheid kunt ervaren. Was inmiddels straalverliefd op deze kuststrook. Dromerig daalde ik vervolgens af langs een lange kasteienlaan. Door een enorm dennenbos, dat helaas het uitzicht op mijn nieuwe geliefde belemmerde.

Kennelijk projecteer ik mijn romantische behoeften sinds enkele jaren op landschappen. Die stellen je nooit teleur. Integendeel: hoe beter je die leert kennen, hoe meer ze je raken. Vandaar dat ik de volgende dag vanaf Camogli de **Monte Esoli** besteeg, om vanaf 440 meter hoogte de Ligurische kust en haar achterland nog eens goed op me in te laten werken. Door het stormachtige weer leverde dit een geheel andere, minder lieflijke ervaring op. Toch palmde de arabeske kustlijn me nog steeds in. De bebouwing neemt langzaam af naarmate je meer het land in kijkt. Daar nemen de majestueuze groene berggolven de beweging van de nu meer dreigend ogende zee over en vergroten die kolossaal uit tot hoekige bergen. Het uitzicht landinwaarts deed me reikhalzende uitkijken naar het vervolg van mijn reis, die bergen in. Maar eerst kwam Genua.

Niveaoverschillen in Genua

De trein zoefde binnen een half uur door tunnels naar Genua. Werd chagrijnig omdat ik opnieuw niets van de mooie kust kon zien. Bovendien zag ik op tegen mijn volgende standplaats. Van verschillende kanten werd ik gewaarschuwd voor de lugubere sfeer daar. De *Brieven uit Genua* van Ilja Pfeiffer (die ik aan het lezen was) legde daar nog een schepje bovenop. Eenmaal aangekomen begreep ik al snel dat Pfeiffer uit een onthutsend vernauwde blik schrijft. Het gaat vooral over zijn zo interessante zelf. Als Genua aan bod komt, blijft hij steken in de louche laag gelegen *vicoli*. Deze betoverende stad biedt zo veel meer als je het hoger op zoekt. Als je bijvoorbeeld met de *ascensore* naar **Belvedere Castelletto** stijgt, kijk je uit op platte daken en krijg je intieme inkijkjes in het Genovese leven.

Daaronder zie je op meerdere niveaus pleinen en straten, die via loopbruggen, tunnels, liften en steile stegen zijn verbonden. Deze stad is niet alleen bouwkundig gelaagd, maar ook sociaal. Het enorme middeleeuwse centrum is een labyrint. Eerst doet dit aan een Oriëntaalse kashba denken, maar al snel komen associaties met sloppenwijken op. Het is bevolkt met hooggehakte hoeren, sluipende junkies en schooierende Afrikaanse vluchtelingen. Inderdaad best luguber. Daar tegenover staat het chique centrum rond de Kathedraal. Dat trok me ook niet, want te druk en te commercieel. Daarom zocht ik mijn heil in de hogere groene rustiger wijken. En in de paleizen!

Genoa was altijd een belangrijke havenstad. Het had de heerschappij over grote delen van Italië en Noord-Afrika. Eind 16^e eeuw had het zich ontwikkeld tot een hyperkapitalistische stadsstaat. Zodoende was er geld genoeg om talloze paleizen te bouwen. Er werden leningen uitgezet tegen 10-40% -rente. Onder andere aan de Spaanse koning, die hiermee zijn oorlog tegen Nederland financierde. Zo'n gewichtige schuldenaar werd in één van de 42 **Palazzi dei Rolli** ondergebracht. Er waren drie *rolli*, gebaseerd op omvang en schoonheid. De eerste categorie was om koningen en kardinalen op te vangen. Daar vielen slechts drie paleizen onder: waaronder **Palazzo Grimaldi Doria Tursi**. Dit is zo groot dat het nu zowel het stadhuis als een museum herbergt. Met prachtige oude kunst. Toch boeide mij vooral de daar getoonde 17^e eeuwse kleding. Je ziet dat de hoge heren zich net zo kleurrijk uitdoste als de dames. Met rode marjo's, veel kant en hoge hakken. Dit riep bij mij de vraag op hoe het toch komt dat het grijze kostuum met das mondiaal de beklemmende norm is geworden.

Palazzo Rosso, tegenover Doria Tursi, is ook grandioos. De laatste particuliere eigenares was Marie Brignole Sale. Haar man (markies De Ferrari) had nogal wat onroerend goed weten te bemachtigen in Frankrijk. Waar ze gingen wonen. Marie bouwde een kunstcollectie op, die aanvankelijk voor dit gastland was bestemd. Toen Frankrijk overging tot voor adel ongunstige wetgeving, hevelde Marie haar collectie over naar Genua. Daar bezat ze ook nog wat paleizen. Bij haar dood in 1888 werden die (met de inmiddels daarin ondergebrachte kunst) aan de stad geschonken. Naast een deel van haar collectie is in Palazzo Rosso ook het appartement van Caterina Marcenaro te zien. Zij was halverwege de 20^e eeuw hoofd van het Bureau voor Schone Kunsten van Genua en gaf na de Tweede Wereldoorlog leiding aan de wederopbouw van de musea. Haar puristische appartement wijkt sterk af van de overdaad in de Genovese paleizen. Waar ik overigens niet op uitgekoken raakte. Enorme fresco's op plafonds en muren, fluwelen draperieën, vergulde ornamentatie, glanzend marmer, waanzinnige wandtapijten en grote, donkere schilderijen van oude meesters. Ik meende een Da Vinci te herkennen in een Johannes de Doper met Mona Lisa glimlach. Dit bleek een 'twijfelachtige kopie'.

Palazzo Reale maakte de meeste indruk. Met haar spectaculaire spiegelzaal en exorbitante stijlkamers. Die bevielen me meer naarmate ze een oudere periode vertegenwoordigen. Hoe ouder, hoe meer aandacht voor vakmanschap. Bedacht dat de vergrijzing en uniformering, waaraan ik me bij de huidige architectuur (en mode) zo stoort, het gevolg is van 'verhaasting'. Men neemt gewoon de tijd niet meer om vakkundigheid te ontwikkelen en vorm te geven. Waardoor uniciteit uitsterft en steeds meer mensen in blokkendozen leven en in dezelfde *outfit* lopen. Zoals in spijkerbroek! Bizar detail is de link tussen dit door mij verguisde kledingstuk met Genua. *Jeans* is verbastering van Genua. De invoer van de blauwe kleur Indigo verliep via Genua.

Palazzo del Principe imponeerde ook. Het ligt buiten het centrum en oogt als een kazerne. De fraaie klassieke tuin wordt door autowegen en spoorlijnen weggedrukt. Maar binnen is het fabuleus. De stichter is admiraal Andrea Doria, een slim politicus en tevens de held die Genua vrijwaarde van piraten. Hij spaarde kosten nog moeite om dit gebouw te realiseren en hangt er pontificaal, geportretteerd als half naakte heroïsche Neptunis. Hier vind je ook fantastische wandtapijten, waarvan enkele meer dan 40 vierkante meter groot zijn. Daarbij tref je hier ook nog het geweldige plafondfresco *Caduta dei Giganti* (Val van de Reuzen).

Alle fresco's dragen allegorische boodschappen uit over klassieke deugden. Niet dat de paleisbewoners zich daardoor lieten leiden. Hun overvloed riekt naar Trumpiaanse zelfverrijking. Gelukkig investeerden ze veel van hun geld in duurzame prachtpaleizen. Die zoveel mooier zijn dan de prestigieuze gebouwen die tegenwoordig worden neergeplempt. Neem het nieuwe icoon van Rotterdam: het kunstdepot van Museum Boijmans. De spiegelpuist die mijn wijkpark verziekt. Zogenaamd gebouwd om kunst toegankelijk te maken voor meer publiek. Het is echter vooral een speeltje van een havenbaron en een museumdirecteur, die zo nodig hun plasje over de stad moeten doen. En ja, het grote publiek is er dol op. Ze kunnen *selfies* maken omdat het depot als grote spiegel fungeert. Maar de erin opgeslagen kunst zullen ze blijven negeren, omdat die veels te ver van hun af staat. Zo is er een tijdelijke *hype* gegenereerd. Net als met de kitsch-markthall van dezelfde architect (Winy Maas). Bouwwerken die uitschreeuwen dat ze zo bijzonder zijn. Maar deze uniciteit is flinterdun en uiteindelijk bloedeloos saai. Je bent er snel op uitgekeken, terwijl ze het uitzicht nog lang zullen bederven. Maar laat ik in *Bella Italia* blijven. Tenslotte zat ik daar om de lelijkheid in Nederland te ontvluchten.

Bezocht ook het hoog gelegen **Castello D'Albertis**. Een labyrintisch neo-Gotisch fantasiekasteel met een uitzichtrijk café. Een op kapitein Iglo lijkende ontdekkingsreiziger liet dit eind 19e eeuw bouwen. Om zijn verzameling te tonen. Een combinatie van wonderkamers, excentrieke woonruimtes en exposities over Indianen, multiculturele muziekinstrumenten en traditionele geneesmiddelen. Trof daar ook een beeld van een Peter Pan-achtige jongeling. Die stelt Columbus voor. Die is in Genua geboren. Er bestaan geen afbeeldingen van deze legendarische ontdekkingsreiziger, waaraan de D'Albertis zich kennelijk verwant voelde. Vandaar deze geïdealiseerde, erg schattig uitgevallen, beeltenis.

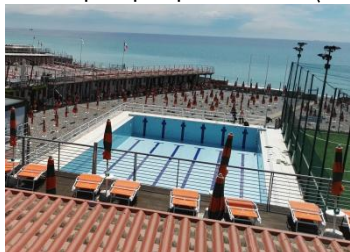
Ook het eveneens hoog gelegen **Museo d'Arte Orientale** herbergt een particuliere verzameling. Van graveur Edoardo Chiossone. Die maakte eind 19e eeuw carrière in Japan, als ontwerper van bankbiljetten. Zijn collectie Oosterse objecten liet hij na aan de Genovese kunstacademie, waar hij had gestudeerd. Het museum waar dit uiteindelijk terecht kwam, is door Caterina Marcenaro tot stand gebracht. Het is net zo sober als haar appartement. Via trappen aan het begin en het einde van een open ruimte word je langs samoeraipantsers, Boeddhabeelden, theatermaskers en andere artefacten geloodst. Elk object in een eigen vitrine. Zo komt de ingetogen Japanse kunst goed tot zijn recht. Wat verschilt deze kunst van de uitbundige Rococco en Renaissance kunst. Zowel de opstapeling daarvan in de protserige paleizen als de verfijnde eenvoud in dit Oriëntaalse museum hebben een eigen, authentieke pracht. Extra attractief aan dit museum is dat het in **Villetta Di Negro** staat. Een enigszins verwaarloosd exotisch park met slingerende paden en kunstmatige grotten en watervallen.

Door frustraties over de naar binnen gekeerde Nederlandse kunstsector (waar ik vroeger voor werkte) is mijn liefde voor musea geslonken. In Genua bloeide die weer op! Alhoewel: het **Museo di Sant Agostino** vond ik vreselijk. Ten eerste omdat er een suppoost achter me aan liep. Maar vooral omdat het klooster waarin dit zit, helemaal is weg gerenoveerd. De getoonde religieuze sculpturen en fresco's komen niet tot hun recht in de kille zalen. Niet alleen omdat de soberheid hier niet elegant is, zoals in Museo d'Arte Orientale. Deze kunst werkt voor mij niet als het uit haar context is gehaald. Dat werd me duidelijk in **Santa Maria di Castello**. Een vriendelijke parochiaan leidde me rond in deze grootse en tegelijk intieme kerk. Na de pracht en praal van de eerder bezochte palazzo's kwam de annunciatie-fresco in de serene binnentuin van deze kerk krachtig binnen. Door de deemoed waarmee Maria de boodschap in ontvangst neemt en door het subtiel-heldere kleurgebruik. De rondleider trok zich bescheiden terug toen hij mijn ontroering zag.

Twee keer trok ik de stad uit. De eerste hike was omhoog naar **Granarolo**, langs twee verborgen kerkjes (**Chiesa di San Rocco sopra Principe** en **Chiesa Santa Maria Assunta di Granarolo**). Die open waren vanwege de zondagmis. Dat was fijn! Daarna werd het unheimisch. Ik liep eindeloos langs een hoge muur over een smerig met lege wijnflessen bezaaid pad. Zonder uitzicht. Wat het extra beklemmend maakte. Toen ik eindelijk bij mijn einddoel (**Fort Begato**) was, bleek dit gesloten.

De tweede hike maakte dit fiasco helemaal goed. Moest wel eerst door claustrofobische tunnels, langs smerige autowegen en over een desolaat evenemententerrein. Daarna kilometers langs de zee over de **Corso Italia**. Ettelijke besloten stranden passerend. Elk met een eigen sfeer. Deze stranden waren nog niet toegankelijk, maar de strandstoelen stonden al keurig in gelid. Die kun je huren, evenals kledelhokjes, parasols en zelfs privépatiootjes. Deze op massatoerisme gerichte boulevard eindigt onverhoeds bij het intieme keienstrand van **Boccodasse**. Die ademt de nostalgische sfeer van de Cinque Terre uit. Er zaten zelfs vissers netten te boeten. Vervolgens langs iets minder mooie, maar toch nog steeds pittoreske stranden naar de promenade van **Nervi**. Dit om kliffen heen slingeren hoge pad is met rode bakstenen geplaveid. Het was extra mooi in het avondlicht, dat de zee parelmoer kleurde. 's Zomers zullen hier veel flanneurs komen. Nu was er niemand. Weer zo'n plek waar ik beslist terug wil komen. Te meer daar hier een park is met vier palazzo's (**Serra Gropallo**). Waar ik niet aan toekwam, omdat ik voor het donker de trein terug naar 'huis' nam.

In Genua woonde ik om de hoek van **Piazza de Carmina**. Daar zijn twee fijne terrasjes. Bij **Consorzio del Carmine Market** (een overdekte markt annex restaurant) en de **Together Bar**. Beiden druk bevolkt door drie generaties Genovezen. Ik verbleef op de bovenste verdieping van een stadspaleis. Te bereiken met een privéliftje, waarvan ik de sleutel had. De ruimte was zo groot dat mijn gastvrouw met gemak zo'n 100 verjaardagsgasten verwelkomde. Zij stelde haar appartement ook beschikbaar voor groepsactiviteiten, zoals yoga en *biodanza*. Op een dag waren zij en al haar bezoek verdwenen. Bij thuiskomst stonden de ramen open met angstaanjagend wapperende gordijnen. Toen ik die allemaal had gesloten en tot me doordrong dat ik het hele *penthouse* een paar dagen voor mezelf had, besloot ik daar maar van te genieten. De inboedel was een beetje een rommeltje, maar ik beleefde veel plezier aan de uitzichten. Vanuit de glazen koepelserie keek ik uit op de immense haven. Vanuit mijn slaapkamer op een terrastuin met vijver, waarin 's nachts een kikker luid zat te kwaken. Daarachter klauterde groene wijken, met statige hoogbouw, tegen de kliffen op. Deed pijn om dit achter te laten, want zo ideaal zou ik het niet meer krijgen. Dacht ik.

Kasteelvrouw in Casola

De volgend accommodatie bleek nog fantastischer. Streek neer in Casola in Lunigiana: een Middeleeuws dorp aan de voet van Apuaanse Alpen. Daar bewoonde ik (in mijn eentje) een vestingachtig huis aan de rand van een steile dalhelling. Bij aankomst opende ik beschroomd een brede, houten deur onder een hoog poortgewelf. Door een lange gang en dan een trapje af kom je in een museale keuken. Met brede schouw, in de muur uitgehouwen oven en waskom en een marmeren aanrecht en eettafel. Via onderaardse gewelven bereik je over drie niveaus verdeelde tuinen. Met een waterbassin vol goudvissen. Diep onder die tuinen stroomt een beek. Er is ook nog een hoog balkon. Dat uitkijkt over groen golvende bergheuvelds, waaruit zich pal voor je neus een klooster opheft. Op dat balkon bracht ik lange avonden door. Beginnend met het uitdovende getijl van koolmeesjes en kwikstaartjes. Dan een zwaluwenballet. Ze scheren met scherpe bochten langs. Één van hen gebruikt de balkonrand als uitvalsbasis. Ze verschalkt triomfantelijk muggen voor haar in de dakgoot verscholen kroost. Langzaam verdwijnt de zon. De overdag onzichtbare dorpjes aan de verre overkant lichten ineens zachtrood op. Bij de schemert flakkeren daar lichtjes en hier zwermen vuurvliegjes aan. Dit gaat naadloos over in de hele donkere hemel omvattende sterrenpracht. Dat je nog uren aan het balkon kluistert.

Mijn vermogen om in mijn eentje volmaakt gelukkig te zijn, werd beproefd door de robuuste omgeving. Zo anders dan de Bloemenriviera, met haar beschuttende toeristische infrastructuur. Hier geen terrasjes, goed openbaar vervoer en Engels sprekenden. Als je boter wilt kopen, kom je met gist thuis. In de schaarse café's staren halfbezopen autochtonen je wantrouwend aan. 's Nachts is het doodstil. Op gegorgel van de beek na. Daarin meen je opgewonden stemmen te herkennen. Een roepende uil stelt je onverschrokkenheid nog meer op de proef. Dus is het een hele opluchting als de zon eindelijk boven de bergen uitpiekt. Om de nevels in de beekbedding een mystieke glans en de groene heuvels een kleurverdiepende schittering te geven. Dan start er weer een heerlijke dag en ga je na de lange lome avond op het balkon weer vol goede moed de nacht in.

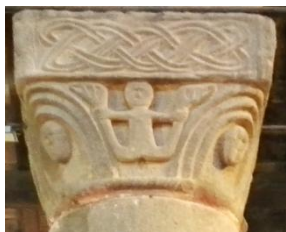
Opnieuw was het verleidelijk om geen stap te verzetten en louter van deze droomplek te genieten. Maar mijn exploratiedrang dwong me erop uit te trekken. Bij gebrek aan adequate bewegwijzering was ik afhankelijk van mijn wandelapp. Die bleek niet altijd betrouwbaar. Zo liet het me uren dwalen door een doornige, droge beekbedding. De littekens staan nog steeds op mijn scheenbeen. Een andere keer stuurde de app me de verkeerde kant op toen ik het twee kilometer verder gelegen treinstation zocht. Gelukkig haalde ik toch de trein, want de volgende zou ruim drie uur later gaan. Na een korte rit door tunnels bereikte ik **Camporgiano**.

Vandaar kun je door glooiend groen naar het **Fort Verrucole** lopen. Een prachtig op een bergtop gedrapeerd 12^e eeuwse complex. Helaas aangeharkt tot archeopark. Met zaalverhuur. Waardoor ik kon aanschuiven bij een feestelijk buffet. Alhoewel ik de overeducatieve expositie aan me voorbij liet gaan, ontdekte ik toch de wrede geschiedenis van deze streek. Alle inwoners van dit fort zijn 1418 vermoord door markies Malaspina. Deze machtige familie bracht nogal wat nazaten voort en die moesten allemaal een eigen domein veroveren. En er waren meer van zulke families. Zodoende zijn hier veel grimmige burchten gebouwd, die potentiële veroveraars moesten afschrikken. Vanaf dit fort daalde ik door een groots dennenbos. De frisse naalden tekenden haarfijn af door de felle verlichting. Uit angst om de sporadische trein terug te missen, was ik veels te vroeg op het onooglijke station van **Piazza al Serchio**. Waar de inteeltachtige bewoners me veel minder vriendelijk tegemoet traden als de fortfeestgangers. Toch zag ik ook vriendelijkheid. Op het station hing een zwakbegaafde jongen rond. Er kwam een toeterende trein aan en de machinist en conducteur stegen uit om de inmiddels van plezier kraaiende knaap hartelijk te begroeten. Dit ritueel herhaalde zich toen mijn trein binnen reed. Die aandacht voor elkaar is de kracht van zo'n afgelegde gemeenschap. Herhaaldelijk kreeg ik koffie als ik uitgeput aankwam in de hoog gelegen dorpjes. Wellicht was men daar blij met een beetje afleiding. Veel dorpjes zijn gepolijst tot pittoreske zomerresorts. Slechts een handjevol mensen overwintert er en het zomerseizoen was nog lang niet begonnen. Daardoor was de diepe kloof met grotten in **Equi Terme** afgesloten. Kon er wel stiekem zwemmen in een heldere beek. Ook het hek rond het hoog gelegen **Castello dell'Aquila** boven **Gragnola** was dicht. Aangezien ik daar een hele reis voor had ondernomen, belde ik verontwaardigd de eigenaar van dit tot luxueus hotel getransformeerde fort. Na wat sobbatten werd het hek geopend. Toen ik de kasteeltuin en het panorama had bekeken, was er niemand meer bereikbaar en moest ik over het hek klimmen.

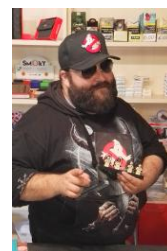

Dichterbij ligt **Uglianaldo**. Dus geen treinstress. Bovendien is er een bewegwijzerd pad. Na een stevige klim door een dicht bos is dit dorp een openbaring. Roodbedakte huisjes hebben zich harmonieus achter elkaar op een hoge kam gevleid. Daarachter heffen zich scherpe berggraten op. Werd totaal overvallen door de onwerkelijke schoonheid van dit panorama.

In het naast Casola gelegen **Codiponte** werd ik opnieuw van mijn sokken geblazen. Door een 12^e eeuwse Romaans kerkje. Zo puur en intiem. Tussen zachtmoedige houten heiligenbeelden tref je een obscene tafereeltje op een pilaarkapiteel. Een vrouw lijkt vrolijk haar benen te spreiden. Het gaat echter om een zeemeermin met twee staarten. Een mythologische sirene uit verre tijden. Liep daarnaast tegen eigentijdse mythes op. Zo bleek een bar gewijd

aan Freddy Mercury. Ook *Heavy Metal* doet het hier goed en de tabakswinkel wordt beheerd door een *Ghostbuster*-adapt. In deze verlaten streek klampen achterblijvende mannen zich vast aan aftandse helden. Ik zocht steun in filosofietjes. Bedacht de *zwaluwballmetafoor*. Zoals je kunt genieten van de vlucht van deze vogels kun je je ook verwonderen over de capriolen van mensen. Gewoon waarnemen, zonder verwachtingen of oordelen. En de *beekmetafoor*. Waarbij het aldoor stromende water voor oud zeer staat, dat telkens langs pruttelt. Op mijn verstilte balkon kwam ik toe aan het herkauwen daarvan. Tot ik weer verder trok. Op zoek naar ervaringen om later op terug te kijken. Met mijn reizen bouw ik een plakboek met mooie herinneringen op. Daar blader ik doorheen als ik behoefte heb aan positieve energie. Als tegenwicht tegen oude pijn. En tegen nieuwe pijn: zolang het niet lukt om mensen verwachtingsloos als zwaluwen te bezien.

Bekoorlijk Barga

Barga ligt slechts 50 kilometer verder en 100 meter hoger dan Casola (op 410 meter). De sfeer is echter totaal anders: Toscaans, minder robuust en meer aangeharkt. Zo ook mijn nieuwe thuis. Een klein kamertje in een boerderette buiten het stadje. Rondom strak gemaaid gras en geen uitzicht. Een conventioneel pension, beheerd door een echtpaar dat geen woord Engels spreekt en aan smetvrees lijdt. Klinkt erg, maar elke standplaats heeft zijn eigen kwaliteiten. Hier werd ik erg verwend. Paps zette een ligstoel op het gazon. Mams zorgde voor ontbijt. Na de eerste keer besloot ik dat voortaan over te slaan. Om oponthoud in de brave ontbijtkamer te ontlopen. Toen lag er elke ochtend een heerlijk ontbijt/lunchpakket klaar. Om hun gastvrijheid nog meer te kunnen uitleven, werd ik via een sms van een Engels sprekend nichtje uitgenodigd voor een avondmaal in de tuin. Dat was heel genoeglijk. Met deze nicht als tolk erbij, kwam er een gesprek op gang.

Het stadje Barga is hemels. Zo ook de wandeling er naartoe vanaf de boerderette. Een verharde weg overstekend, sla je een dalend droompad in. Als je dan een bocht omslaat, zie het ommuurde stadje ineens voor je in het dal zweven. Vooral in ochtendmist een onaards gezicht. Door een lang gerekte gehucht loop je langs prachtige villa's het stadje in. Vol lieflijke pleintjes en smalle steile steegjes die het kronkelige, uit de 7^e eeuw stammende, stadsplan volgen. Elke bocht brengt je meer in verrukking. Het oude deel is autovrij. Er zijn wel wat toeristen, maar dat leverde louter aangename ontmoetingen op. Tijdens de economische malaise, na de Italiaanse eenwording in 1860, emigreerden veel inwoners van Barga naar Schotland. Zij behielden een band met Barga. Daardoor tref je hier veel Schotten. Met twee daarvan zong ik de eerste avond liedjes van mijn idool Cat Stevens. Voelde me in de 8^e hemel. De klim terug bracht me weer op aarde.

Het pension lag te ver van het station en bussen reden alleen op schooltijden. Daardoor was ik geheel op eigen kracht aangewezen. Begon met tocht naar **Tiglio Alta**. Naar een 6^e eeuwse kerkje, omzoomd met boogdoorkijkjes. Onderweg door een dicht woud had ik een lastig dilemma. Moest ik luidruchtig doen om everzwijnen af te schrikken of juist zachtjes om geen herten te verjagen?

Ik koos voor het laatste. Dat leverde niet de beoogde confrontaties met herten op. Die zag ik later wel 's ochtends vroeg vanuit mijn raam. Het verlaten gehucht **Sommocolonia** ligt ook op loopafstand. Hier is stevig gevochten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Wat je niet kunt voorstellen als je op het vredige centrale pleintje staat.

Sommige buurtschappen en doorgangsroutes bleken volledig geprivatiseerd. Om waakhonden te vermijden moest ik dan ver omlopen. Ondeugdelijke bewegwijzering speelden me ook nogal eens parten.

Zo ook toen ik aan de andere kant van de rivier Serchio op zoek was naar **Eremo di Calomini**. Door het vele omlopen was ik te uitgeput voor de steile eindspurt. Een aangeklampte passerende auto bracht me tot voor de poort van het *sanctuarium*. Die was gesloten. De eigenaresse van weer zo'n schitterend gelegen uitgestorven megaterras erboven belde voor me naar de dienstdoende monnik. Die bleek in Pisa te zitten. Ach, de weg is belangrijker dan het doel. Focussen op de route in plaats van fixatie op het eindpunt zorgt voor een alerte bedding voor serendipiteit. Je staat open voor het onverwachte en weet dit optimaal te benutten. Zoals die ene passerende auto, die ik meteen bij zijn kraag greep. De terraspauze hernieuwde mijn kracht en zo kon ik door naar **Brucciano**. Weer zo'n mooi uitgestorven gehucht. Daar praatte ik mezelf een als luxe B&B ingericht rustiek landhuis binnen. Om te bekijken wat ze daarvan hadden gemaakt. De zakelijk ingestelde (niet-Italiaanse) eigenaar bood me geen consumptie aan, zoals ik inmiddels was gewend. Kwam goed uit, want hierdoor verschalkte ik net op tijd de passerende schoolbus. Wat me een lange afdaling in de middaghitte bespaarde. De volgende dag weer zo'n mooie serendipiteit. Viel in slaap op de begraafplaats van de afgelegen kerk in **Loppia** en werd gewekt door een plensbui. Verward liep ik de weg op en kreeg meteen een lift. Een Amerikaanse stel bracht me naar Barga en trakteerde me daar op een goed glas wijn. Zo kon ik opgedroogd de laatste etappe naar huis ondernemen. Waar paps en mams bezorgd op me zaten te wachten.

Door de hitte en het gebrekkige openbaar vervoer bleef ik een dag in Barga rond lumelen. Onder ander in en om **Chiesa del Mille**. Deze gigantische Romaanse kathedraal heeft een prachtig marmeren doopvont. Het voorplein en de omringende grasvelden bieden grandioze uitzichten. In **Palazzo Cordati** was het ook fijn. Deze villa toont fraaie schilderijen en fresco's van de gelijknamige kunstschilder. Door de gepatineerde sfeer in het pand waan je je in een aquarel. Cordati trachtte zichzelf te bevrijden van rigiditeit en ambities en zocht de eenzaamheid op. Zijn hang naar meditatieve esthetiek is in elke vezel van dit paleisje voelbaar.

Zat ook regelmatig bij **Da Aristo Di Togneri Lorenzo** op het centrale pleintje. De als tuinkabouter uitgedoste uitbater deed niets liever dan met zijn klanten op de foto gaan. Toen zijn hunkering

naar aandacht me te veel werd, ben ik andere etablissementjes gaan uitproberen.

Allemaal even charmant. Toch was het goed dat ik een veel korter verblijf in Barga had gepland dan in Casola. Barga heeft veel charme, maar minder karakter. De wandelopties zijn beperkt en te zwaar, als je geen auto hebt. Toch begon ik met lood in mijn hart mijn terugreis. Had helemaal geen zin om afscheid te nemen van Italië.

Terug via Pisa

Alleen reizen betekent geen gebabbel of tempo's waar je je op af moet stemmen. Bovendien biedt dit ruimte voor onverwachte ontmoetingen. In de trein naar Pisa zat ik tegenover een in Italië geboren, maar van oorsprong Marokkaanse studente. Die vertelde dat ze erg verlegen is. Toch raakten we niet uitgepraat in het anderhalf uur dat we samen zaten. We wisselden telefoonnummers uit. Zulke ontmoetingen kunnen tot nieuwe reisdoelen leiden. Door een ontmoeting met twee jonge Griekse vrouwen in Rishikesh kwam ik een jaar later in hun woonplaats Nafplio terecht. Door een contact met een Spaans meisje in Sri Lanka kon ik midden in Londen in een verpleegsterflat logeren. Hierdoor wordt mijn lijst van mogelijke bestemmingen steeds langer. Daarbij keer ik ook nog eens graag terug naar plekken waar ik verliefd op ben geworden. Door die comebacks ervaar ik hoe fijn het is als plaatsen ver van huis vertrouwd zijn. Dat heb ik ook met Pisa. De sleutel van 'mijn B&B' ligt klaar onder de mat, ik weet er de weg en heb mijn vaste stekkie. Zoals het boekencafé **Volta Pagina**, waar ik het egodocument van Pfeiffer kon lozen. Er blijven altijd nog te ontdekken plaatsen over.

Deze keer bezocht ik de **Orto Botanico**. Deze groene, ommuurde oase met aandoenlijke museum contrasteert sterk met het gekrioel op het nabije plein bij de scheve toren. Waar toeristen jachtig hun selfies maken. Deze botanische tuin is te weinig sensationeel voor dit publiek. Er zijn dan ook geen souvenirs te koop en de informatie is louter in het Italiaans. Het vervoer naar het vliegveld is dan wel weer goed berekend op de toeristische medemens. De onbemande *Pisamover* brengt je er in enkele minuten. Drie uur later stond ik in Rotterdam. Vol verlangen naar een volgende reis door Ligurië. Om deze streek verder te ontginnen: hellingen beklimmen, dalen doorkruisen, dorpjes verkennen, paleizen bezichtigen en kerkjes beminnen. Om de weergaloze schoonheid ervan tot in de kleinste details te bevatten.

